

پتروگرافی، ژئوشیمی و پتروژنز سنگ‌های ریولیتی و آندزیتی منطقه نصیرآباد، جنوب غرب راین، کرمان

لعیا روزبهانی و محسن آروین*

گروه زمین‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران

چکیده

سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی منطقه نصیرآباد با ترکیب ریولیتی و سن ائوسن بالایی بر روی سنگ‌های پیروکسن آندزیتی کمپلکس رسوبی-ولکانیکی سازند رازک، با سن ائوسن زیرین، واقع در بخش شرقی کمر بند آتشفشانی ارومیه-دختر، رخنمون یافته‌اند. از مشخصات سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی ریولیتی، وجود ساختار ستون منشوری است. این ساختار بیشتر به صورت عمودی و گاهی نیز با زاویه ۵۰ تا ۷۰ درجه به سمت شرق است. ستون‌های منشوری نصیرآباد عمدتاً دارای سطوح ۵ یا ۶ وجهی بوده، اما سطوح ۳، ۴ و ۷ وجهی نیز در آنها مشاهده می‌شود. تشکیل ساختار منشوری به واسطه انقباض ناشی از سرد شدن توده قابل توجه است. در سنگ‌های ساب‌ولکانیک ریولیتی آلکالی‌فلدسپار، پلاژیوکلاز، کوارتز، بیوتیت و هورنبلند از کانی‌های اولیه قابل تشخیص در مقطع نازک هستند. بافت کلی سنگ میکروپورفیری است و در برخی موارد بافت گلمروپورفیری و فلسوفیریک نیز در مقاطع تشخیص داده شده است. در پیروکسن آندزیت‌های منطقه نصیرآباد نیز پلاژیوکلاز، آمفیبول، و پیروکسن از کانی‌های اولیه قابل تشخیص در مقطع نازک هستند؛ بافت کلی آندزیت‌ها پورفیریتیک است. به دلیل عملکرد وسیع دگرسانی پتاسیک، کانی‌های ثانویه‌ای مانند کلریت، کلسیت، سربیسیت و اپیدوت در این سنگ‌ها ایجاد شده است. نتایج حاصل از مطالعات ژئوشیمیایی، نمودارهای محیط تکتونیکی و نمودارهای عنکبوتی نشان داد که این سنگ‌ها متعلق به سری ماگمایی کالک‌آلکان بوده و سنگ‌های ریولیتی از نوع Φ متاآلومینوس تا کمی پراآلومینوس هستند. سنگ‌های آندزیتی از یک منشأ غنی شده گوشته‌ای مشتق شده و از لحاظ محیط تکتونیکی متعلق به محدوده قوس هستند.

واژه‌های کلیدی: آندزیت، ریولیت، ژئوشیمی، نصیرآباد، کرمان.

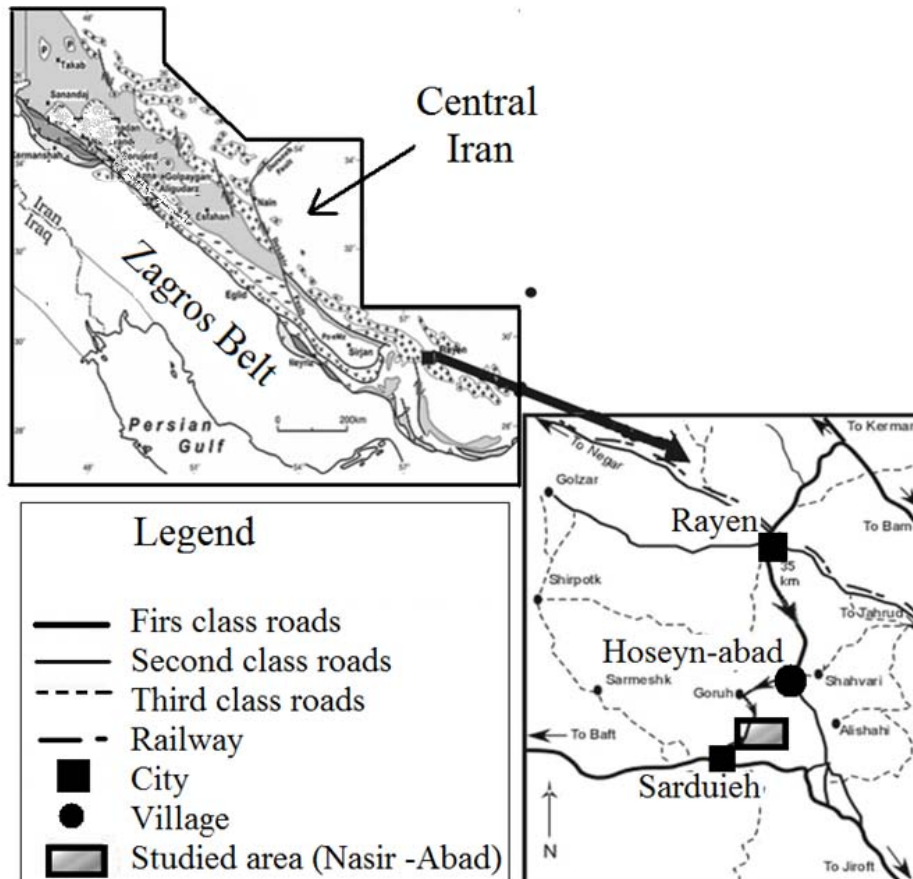
مقدمه

راه‌ها در شکل ۱ آورده شده است. این منطقه در جنوب شرق کمر بند ارومیه‌دختر و در محدوده نقشه زمین‌شناسی به مقیاس ۱:۱۰۰۰۰۰ ساردوئیه با شماره ۷۴۴۸ در کمپلکس آتشفشانی بحرآسمان با سن ائوسن پایانی تا ائوسن بالایی قرار دارد. جنس این کمپلکس،

منطقه نصیرآباد در ۳۵ کیلومتری جنوب غرب شهرستان راین، در محدوده استان کرمان در حد فاصل طول‌های ۲۳° ۵۷' ۲۱" شرقی و عرض‌های جغرافیایی ۱۷° ۲۹' ۱۵" شمالی واقع شده است. نقشه

با ضخامت ۷۰۰ متر که منطقه مورد مطالعه جزئی از آن است، و (۳) لایه‌های آهک فسیل‌دار، کنگلومرا و ماسه‌سنگ (۱۹۷۲، *al. et. ذک‌ش*)، است.

پیروکلاست‌های اسیدی و تناوب جریان‌های گدازه‌ای به مقدار کمتر است. ضخامت کمپلکس بحرآسمان حدود ۷ کیلومتر بوده، از پایین به بالا شامل: (۱) آندزیت‌بازالت با ضخامت ۱۰۰ متر، (۲) آندزیت و پیروکلاست‌های آن

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه نصیرآباد و نقشه راه‌های آن واقع در جنوب غرب راین (بختیاری، ۱۳۷۰)

(لم‌کف‌گ‌ذ‌لاع‌ک‌م‌ک‌گ‌ب) موجود در سنگ‌های اسیدی می‌پردازیم.

روش انجام پژوهش

پس از بررسی منطقه، بیش از ۹۰ نمونه سنگی برداشت شده از تعداد ۷۵ نمونه سنگی مقطع نازک تهیه شد که از این تعداد ۱۴ نمونه برای آنالیز شیمیائی **ت‌د‌س** به شرکت کانساران بینالود تهران فرستاده شد.

از کارهای مطالعاتی انجام شده روی نقشه ساردوئیه (از قدیم به جدید) می‌توان به **ذ‌لاع‌ک‌غ‌ب** (۱۹۷۱)، **ذ‌لاع‌ک‌ش** و همکاران (۱۹۷۲) **ذ‌لاع‌ک‌ف‌ب** (۱۹۷۳)، سبزه‌ئی و افروز (۱۳۶۹)، امیرمطلبی و اخوان‌اقدام (۱۳۷۹) و رحیمی و همکاران (۱۳۸۰) اشاره کرد. در پژوهش اخیر علاوه بر مطالعه صحرایی و بررسی پتروگرافی، ژئوشیمیایی و تعیین محیط تکتونیکی و منشأ سنگ‌های اسیدی و حدواسط و شناخت ترکیب ماگمای مادر به مطالعه ساختار ستون منشوری

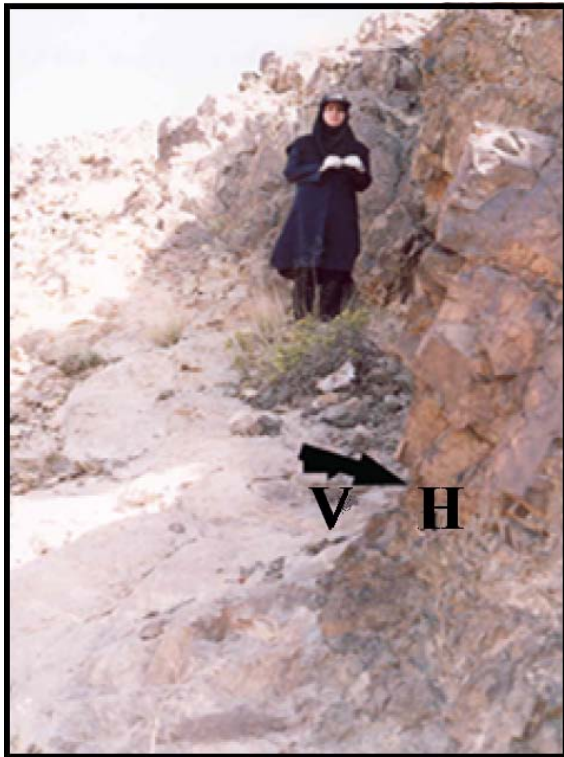
سنگ‌شناسی

سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی ریولیتی

ناحیه نصیرآباد، در امتداد گسلی با روند **پدسح** در کمپلکس رسوبی-ولکانیک رازک با سن ائوسن زیرین قرار دارد. سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی ریولیتی نصیرآباد با سن ائوسن بالایی روی پیروکسن‌آندزیت‌های منطقه با سن ائوسن زیرین قرار گرفته و تماس آنها به صورت ناگهانی است. رنگ رخنمون سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی، سفید تا خاکستری روشن و بافت آنها آفانیتیک پورفیری است. در سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی ریولیتی کانی قابل تشخیص در حد نمونه دستی، تنها قالب‌های شکل دار فلدسپار و هورنبلند هستند که ۱۵-۲۰ درصد از کل سنگ را تشکیل می‌دهند، کوارتز هم بعضاً در زمینه سنگ قابل مشاهده است.

به علت سردشدن نسبتاً سریع سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی ریولیتی در محل تماس با سنگ‌های آندزیتی، ظاهر آنها دانه‌ریزتر شده است و از میزان کانی‌های فنوکریستی کاسته شده است (شکل ۲). دگرسانی‌های کل سنگ ریولیتی شامل رسی، سریسیتی، اپیدوتی، کلسیتی و کلریتی شدن هستند. از فرسایش‌های متداول در سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی می‌توان به فرسایش پوست پیازی (شکل ۳) و قله‌ای شدن اشاره نمود.

بر اثر عوامل ایجادکننده درزه‌ها، در خیلی از مناطق، سنگ‌فرشی از خرده‌های سنگی، بر اثر نیروهای تکتونیکی، در کنار ساختار ستون‌های منشوری ایجاد شده است (شکل ۴). ساخت ستون منشوری در سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی ریولیتی مشهود است. این ساخت بیشتر به صورت عمودی و گاهی نیز با زاویه ۵۰-۷۰ درجه به سمت شرق است.

شکل ۲- تماس سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی (V) با سنگ همبر آندزیتی (H) در منطقه نصیرآباد

شکل ۳- فرسایش پوست پیازی در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد

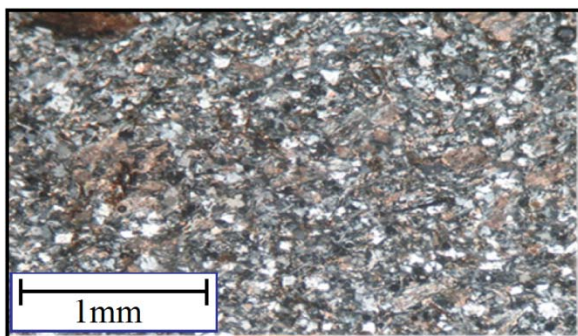
ستون‌های منشوری نصیرآباد عمدتاً دارای سطوح ۵-۶ وجهی هستند، اما سطوح ۳، ۴ و ۷ وجهی نیز در آنها مشاهده می‌شود. طول ستون‌ها اغلب بین ۰/۲ تا ۳ متر و عرض آنها از ۳۰ تا ۴۰ سانتی‌متر متغیر است (شکل‌های ۵ و ۶). تشکیل ستون منشوری به واسطه انقباض ناشی از سردشدن مذاب قابل توجیه است

ایجاد شده‌اند. علاوه بر درزه‌های قائم، درزه‌های افقی **ع ف د ل ا م د** عمود بر محور قائم نیز در هر ستون منشوری توسعه یافته‌اند که آنها را به ابعاد کوچکتر تقسیم نموده‌اند (شکل‌های ۵ و ۴).

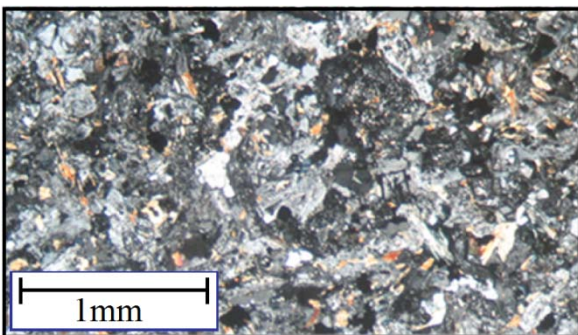
کانی شناسی

ریولیت‌ها

آلکالی فلدسپار، پلاژیوکلاز، کوارتز، بیوتیت، و هورنبلند از کانی‌های اولیه قابل تشخیص در مقطع نازک هستند. از کانی‌های ثانویه نیز می‌توان به کلسیت، کلریت، کدر و زئولیت اشاره نمود. بافت کلی سنگ میکروپورفیری و در مواردی گلوپورفیری و فلسوفیریک است (شکل‌های ۸ و ۹). ساخت جریان‌ی ظریفی نیز در قالب فلدسپارهای تیغه‌ای شکل در بعضی از مقاطع نازک دیده می‌شود (شکل ۱۰).

شکل ۸- بافت فلسوفیریک با حالت جریان‌ی ضعیف در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد (چرخ‌س).

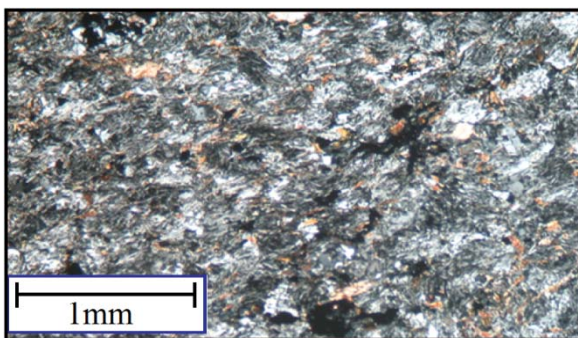

شکل ۹- بافت میکروپورفیریتیک در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد (چرخ‌س).

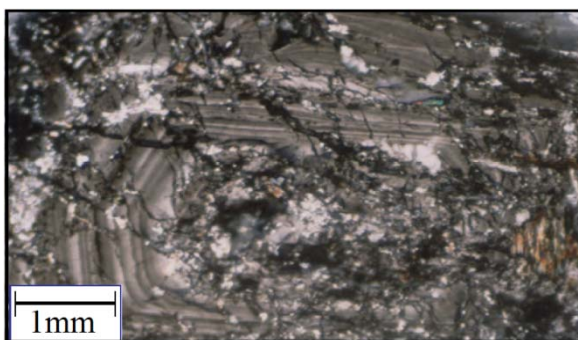
ستون‌های منشوری به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از یک انباشته ماگمایی در حال سرد شدن ایجاد شده‌اند. ستون‌های منشوری در نفوذی‌های کم‌عمق با ترکیب آندزیتی، تراکیتی، داسیتی و حتی ریوداسیتی و ریولیتی نیز گزارش شده است. **۲۰۰۴- ع ف د ل ا م د ر ع ک گ گ (ت)** **۲۰۰۲- ل ا غ غ ع غ ع غ د - ۲۰۰۳- ع ف د ل ا م د ع ک م ل ا ع ن غ م د** **۱۹۹۲- ع ع پ - ۲۰۰۰- ک ف م ل گ ف غ خ ع ک ع ل غ ل ا ۱۰.**

از مهمترین عوامل موثر در تشکیل ستون‌های منشوری به این موارد می‌توان اشاره نمود: (۱) یکنواخت بودن ماگما و عدم وجود مواد فرار **گ ق ف ض ع گ ل ش** (**۲۰۰۴- ع ق ع م ع گ ح ع ک ع**)؛ (۲) نحوه یا شکل جایگیری ماگما (ماگما به صورت صفحه‌ای، جریان‌ی و انواع دیگر جایگیری می‌کند که نسبت عرض به طول حجم ماگما و همچنین میزان آشفته‌گی گرمایی توده، در طول سرد شدن در تشکیل ستون منشوری موثر است **۲۰۰۴- ل ا غ غ ع غ ع غ د ع ک ع ک ل ا گ ع ک غ م م ع ج**)؛ (۳) ضخامت توده؛ (۴) سرعت سرد شدن در سطح نسبت به داخل و محیط فعالیت ماگما **ع ل م ف ن غ ق ع م ب - ۲۰۰۲- ل ا غ غ ع غ ع غ د** (**۱۹۹۴- et al.**)؛ (۵) ضخامت زیاد گدازه در فوران (**قربانی، ۱۳۸۲**)؛ (۶) چسبندگی (**۲۰۰۲- ل ا غ غ ع غ ع غ د**).

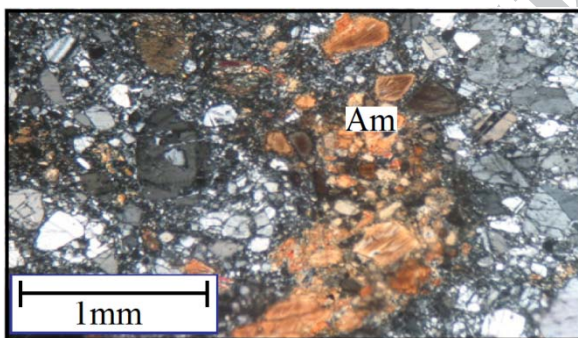
با توجه به مطالعات انجام شده در مورد چگونگی تشکیل ستون‌های منشوری **م ک ق گ ب ع ف م ع ل ف ل ا خ** (**۱۹۹۴- ۱۰- ع ف د ل ا م د ع ک م ل ا ع ن غ م ب - ۱۹۹۵- ل ا غ ق ع ب**) (**۱۹۶۱- ۵- ل ا گ د - ۱۹۸۸- al.**) چگونگی تشکیل ستون‌های منشوری نصیرآباد را می‌توان به این صورت تشریح نمود که انجماد در بخش بالایی توده ساب‌ولکانیک ریولیتی سبب انقباض شده است و حاصل آن ایجاد نیروی کششی در سه جهت با زاویه ۱۲۰ درجه در بخش سطحی بوده که خود عامل ایجاد درزه‌های اصلی در تشکیل ستون‌های منشوری در ارتباط با این درزه‌های اصلی است که بر سطح ایزوترم **ک ل ا غ م گ ل ا** (منحنی‌های هم‌دما) عمود هستند. با گسترش این درزه‌ها به سمت داخل، ستون‌های منشوری

شکل ۱۰- بافت جریان‌ی در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد (چخ‌س).

شکل ۱۱- میکروفونوکریست پلاژیوکلاز با بافت غربالی در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد (چخ‌س).

شکل ۱۲- محل تماس آندزیت با توده ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد و قرارگرفتن تجمع آمفیبول (کا) در سنگ (چخ‌س).

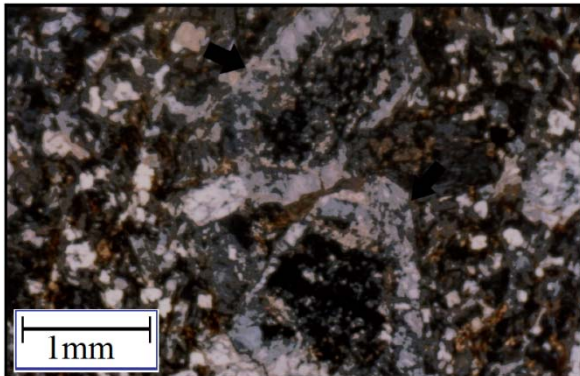
تفاوت در بخش حاشیه‌ای می‌تواند با تغییر در سرعت سرد شدن و یا تفاوت در عمق جایگزینی مرتبط باشد (۱۹۸۲، کدگ‌لاب، کعه‌غ‌فدگ‌ر). علاوه بر این فنوکریست‌های پلاژیوکلاز بعضاً بافت گلوپورفیری را نیز از خود نشان می‌دهند. پلاژیوکلازها تحت‌تاثیر فاز

آلکالی‌فلدسپار بیشتر از نوع سانیدین بوده، بیش از ۵۰ درصد حجمی از سنگ را شامل می‌شود و بیشتر در زمینه همراه با کوارتز است و اندازه کلی آن‌ها از چند ده‌م میلی‌متر تجاوز نمی‌کند. اما با توجه به دگرسانی که سنگ تحمل نموده است، تخمین دقیق درصد آن امکان‌پذیر نیست. پلاژیوکلاز کمتر از ۲۰ درصد حجمی سنگ را تشکیل می‌دهد و به دو صورت میکروفونوکریست (تخته‌ای نیمه‌شکل‌دار تا شکل‌دار با اندازه حدود ۵ میلی‌متر) و میکروولیتی (با اندازه ۰/۱ تا ۰/۲ میلی‌متر که زمینه سنگ را تشکیل می‌دهند) دیده می‌شود که در مورد اول با توجه به زاویه خاموشی (۴۰°) هستند (شکل ۱۱). میکروفونوکریست‌های پلاژیوکلاز بعضاً دارای ساختار منطقه‌بندی، ماکل پلی‌سنتتیک و همچنین بافت غربالی و حالت خوردگی در حاشیه هستند (شکل ۱۱).

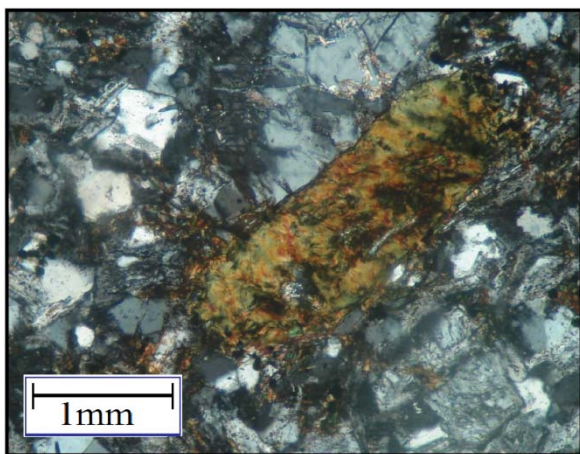
آثار سریسیتی‌شدن در میکروفونوکریست‌های پلاژیوکلاز مشهود است و شدت دگرسانی در مرکز بیشتر است که این می‌تواند به علت کلسیک‌تر بودن و در نتیجه ناپایداری‌تر بودن نواحی مرکزی باشد (شلی، ۱۹۹۳). در مواردی پلاژیوکلازها به‌طور کامل به‌وسیله کانی‌های ثانویه نظیر کلسیت پر شده‌اند و تنها قالب آنها مشخص است.

پلاژیوکلازها در برداری‌هایی از کانی‌های کدر و به‌ندرت هورنبلند و آپاتیت دارند. مقاطع نازک از قسمت‌های حاشیه‌ای‌تر توده ساب‌ولکانیک ریولیتی و در نزدیکی محل تماس با آندزیت‌ها تهیه شده‌اند (شکل ۱۲). بافت غالب فلسوفیریک است که شامل هم‌رشدی کوارتز و فلدسپار است اما تشخیص نوع فلدسپار مشکل است؛ هر چند که با توجه به فرم تیغه‌ای آن به‌نظر آلبیت هستند (شکل ۸).

کانی فرعی دیگر آپاتیت است که به صورت سوزنی در دیگر کانی‌های سیلیکاته حضور دارد. کانی‌های دگرسانی (ثانویه) شامل اپیدوت، کلریت، کلسیت، سربیسیت هستند که از دگرسانی کانی‌های اصلی مانند پلاژیوکلاز و کانی تیره ایجاد شده‌اند.

شکل ۱۳- پدیده متاسوماتیزم در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد (چ‌خ‌س).

شکل ۱۴- دگرسانی کانی بیوتیت به کلریت در سنگ‌های ساب‌ولکانیکی ریولیتی منطقه نصیرآباد (چ‌خ‌س).

آندزیت

آندزیت سنگ همبر سنگ‌های ساب‌ولکانیک ریولیتی در منطقه نصیرآباد است. پلاژیوکلاز، آمفیبول و پیروکسن از کانی‌های اولیه قابل تشخیص در مقطع نازک هستند و از کانی‌های فرعی و ثانویه نیز به اکسید آهن، کانی کدر، کوارتز، آپاتیت‌های سوزنی و کلسیت

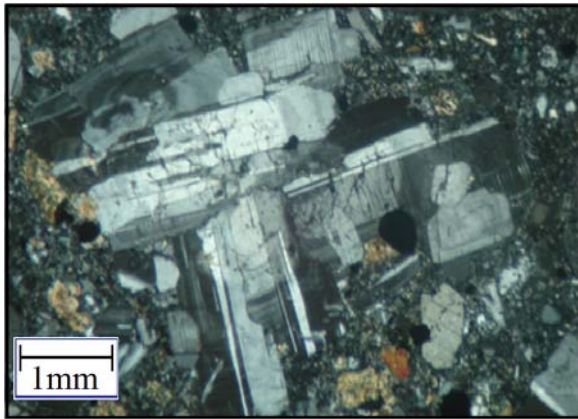
هیدروترمال به وسیله آلبیت و پتاسیم‌فلدسپار جانشین شده‌اند که بر اثر این عمل، حجم پلاژیوکلاز کاهش پیدا کرده، کشتی ایجاد می‌شود که به واکنش جایگزینی کمک می‌کند و پدیده متاسوماتیزم را در این مقاطع شاهد هستیم (ولی‌زاده، مذاکرات شفاهی، ۱۳۸۶) (شکل ۱۳).

کوارتز ۱۵ تا ۲۰ درصد حجمی سنگ‌های ریولیتی را تشکیل می‌دهد و به صورت بلورهای بی‌شکل هم بعد و دانه‌ریز با اندازه ۰/۵ تا ۲ میلی‌متر دیده می‌شود. بعضی کوارتزها دارای حالت خلیجی هستند که مورد اخیر می‌تواند ناشی از رشد غیرتعادلی و تاثیرات انحلال ناشی از کاهش فشار در حین صعود ماگما بوده باشد (شلی، ۱۹۹۳). کوارتزهای ثانویه به صورت پُرکننده رگه‌ها نیز در مقطع نازک دیده می‌شوند.

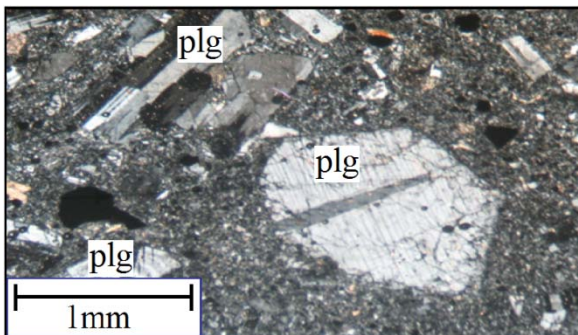
کانی‌های تیره آبدار، مثل بیوتیت و هورنبلند، در حد ۵ تا ۸ درصد حجمی سنگ را تشکیل می‌دهند و به صورت میکروفونوکریست و بلورهای ریز در زمینه پراکنده‌اند (شکل ۱۴). تبدیل بیوتیت به کلریت در اکثر مقاطع مشهود است. آمفیبول فراوانی کمتری از بیوتیت دارد و دگرسانی به کلریت را نیز نشان می‌دهد. به علت وجود دگرسانی، بیوتیت با توجه به فرم قابل تشخیص است. در بعضی مقاطع اجتماع پلاژیوکلاز و بیوتیت و همچنین دربرداریهایی از بیوتیت در داخل پلاژیوکلاز دیده می‌شود.

کانی‌های فرعی کمتر از ۵ درصد حجمی سنگ را تشکیل می‌دهند که کانی کدر فراوانترین آن‌ها است. کانی‌های کدر (به اندازه یک میلی‌متر و کمتر) بیشتر نیمه‌شکل دار تا بی‌شکل هستند و به صورت منفرد در فضای بین پلاژیوکلازهای زمینه و در برداری در کانی‌های دیگر دیده می‌شوند. **گل‌ج‌پ** (۱۹۹۶) تبلور کانی کدر را بر اثر واکنش‌های سریع انجماد می‌داند.

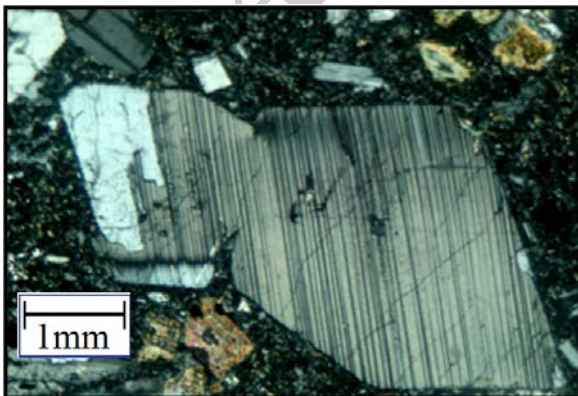
غنی است و احتمالاً دارای ۲ درصد آب است و دمای تشکیل آن در مخزن ماگمایی بین ۱۰۰۰ تا ۱۱۰۰ درجه سانتی‌گراد است.

شکل ۱۵ - بافت گلوپورپورفیریتیک در پلاژیوکلازهای آندزیت‌های منطقه نصیرآباد (چ‌خ‌س).

شکل ۱۶ - ساخت منطقه‌ای، تحلیل یافتگی و ماکل‌های موجود در پلاژیوکلازهای (غفگ) آندزیت منطقه نصیرآباد (چ‌خ‌س).

شکل ۱۷ - ماکل پلی‌سنتتیک در پلاژیوکلازهای آندزیت منطقه نصیرآباد (چ‌خ‌س).

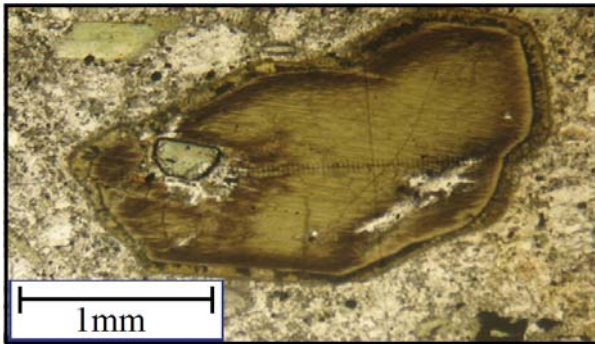
می‌توان اشاره نمود. بافت آندزیت‌ها پورفیریتیک و گلوپورپورفیریتیک است (شکل ۱۵). شایان ذکر است که بر اساس آنالیزها برخی آندزیت‌ها در محدوده بازالتیک آندزیت قرار می‌گیرند.

نسل اول پلاژیوکلازها به صورت فنوکریست هستند (۵۴ میلی‌متر) و به شکل نیمه‌شکل‌دار تا بی‌شکل حدود ۴۰-۴۵ درصد از مقطع نازک را شامل می‌شوند و دارای ماکل پلی‌سنتتیک و در مواردی پریکلین هستند. ترکیب آن‌ها با توجه به زاویه خاموشی ۲۵-۱۴ درجه در حد آندزین-الیگوکلاز است.

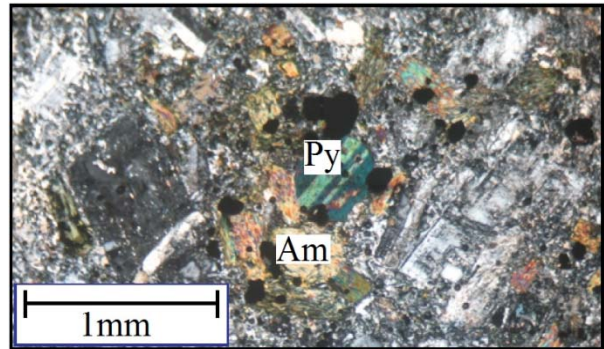
در نسل اول پلاژیوکلازها انواع بافت‌ها و فرآیندهای غیرتعادلی نظیر بافت غربالی، تحلیل‌یافتگی و ساخت منطقه‌ای مشاهده می‌شود و در مواردی هم سوسوریتی شدن وجود دارد (شکل‌های ۱۶ و ۱۷).

نسل دوم پلاژیوکلازها به صورت میکروفنوکریست و میکرولیتی هستند که در زمینه سنگ وجود دارند و معمولاً تحت تاثیر دگرسانی کمتری قرار گرفته و بعضاً آثار **هنگ‌بلم‌عم‌قفک‌ف‌ا** هم در آن‌ها مشاهده می‌شود. وجود پلاژیوکلاز در آندزیت‌ها نشان از وجود آب کمتر از ۲/۵ درصد حجمی در ماگما دارد (**قف‌ت**) (۱۹۸۱). پیروکسن‌ها حدود ۱۵ درصد از سنگ را تشکیل می‌دهند و به دو صورت فنوکریست و میکروفنوکریست در آندزیت‌ها وجود دارند. اندازه آن‌ها از ۰/۵ تا حدود ۲ سانتی‌متر متغیر است و شکل‌دار تا نیمه‌شکل‌دار هستند. در بعضی از پیروکسن‌ها اذخالی‌هایی از میکرولیت‌های پلاژیوکلاز وجود دارد. پیروکسن‌ها با توجه به زاویه خاموشی از نوع اوژیت هستند و شکستگی نیز در آن‌ها به‌وفور مشاهده می‌شود. پیروکسن‌ها به‌ندرت دارای ماکل ساده هستند و بعضاً بر اثر دگرسانی به ترمولیت - اکتینولیت تبدیل شده‌اند (شکل ۱۸).

به نظر **قف‌ت** (۱۹۸۱) ماگمای آندزیتی در فشارهای نزدیک به سطح زمین از بلورهای پلاژیوکلاز و پیروکسن

شکل ۱۹- حاشیه کدر و انحلالی در فنوکریست هورنبلند در آندزیت منطقه نصیرآباد (چخخ).

شکل ۱۸- اجتماع پیروکسن (هخ) و ترمولیت-اکتینولیت (کک) در آندزیت منطقه نصیرآباد (چخس).

ژئوشیمی

نتایج تجزیه شیمیایی عناصر اصلی، جزئی و خاکی کمیاب ۱۴ نمونه از سنگ‌های منطقه نصیرآباد در جدول ۱ آورده شده است. پردازش داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای مختلفی مانند **مگکف چ قع و و پ لع ن کع ب** (ن. ۷) انجام شده است. نمودار **وگب و همکاران (۱۹۷۹)** نمودار کاملی برای تعیین نام سنگ است. بر اساس این نمودار سنگ‌های اسیدی در محدوده ریولیت و سنگ‌های حد واسط در محدوده بازالتیک آندزیت تا آندزیت قرار می‌گیرند (شکل ۲۰). در ضمن، همه سنگ‌ها در محدوده ساب‌آلکانل واقع می‌شوند. بر اساس نمودار **چن (۱۹۷۱)، لاع غلاب عکع غ کفن لائ** (شکل ۲۱) همه نمونه‌های سنگی در سری ماگمایی کالک‌آلکانل قرار می‌گیرند. بر اساس میزان **قا**، درجه اشباع از آلومین (۱۹۹۲، **غ ق لاع قب**) سنگ‌های ریولیتی منطقه نصیرآباد، از نوع متاآلومینوس تا کمی پراآلومینوس هستند (شکل ۲۲). وجود کانی‌های تیره شامل هورنبلند، بیوتیت، مگنتیت و آپاتیت و نیز نبود کانی‌های مشخصه گرانیتهای پراآلکانل و پراآلومینوس دلیل دیگری بر متاآلومینوس بودن ریولیت‌های منطقه نصیرآباد است.

هورنبلند، کمتر به شکل فنوکریست و کشیده است و بیشتر به صورت دانه‌ریز در زمینه دیده می‌شود و حدود ۸ تا ۱۰ درصد از سنگ را تشکیل می‌دهد. فنوکریست‌های آمفیبول بیشتر آثار تحلیل‌یافتگی و سوختگی از خود نشان می‌دهند. مورد اخیر نوعی واکنش اکسیداسیون است که به عدم تعادل این کانی در محیط‌های آبدار و پردما بستگی دارد و به این حالت اصطلاحاً سوختگی آمفیبول می‌گویند (**لع ق ع ج**) (۱۹۷۲، **ققف تع کع**) (شکل ۱۹). آمفیبول ثانویه در قالب ترمولیت-اکتینولیت وجود دارد که از دگرسانی پیروکسن‌ها حاصل شده است (شکل ۱۹).

بر اساس آزمایش‌های انجام شده ماگمای آندزیتی حاوی هورنبلند، حداقل ۳٪ آب داشته (در **ع ق آ لائ خ**) و در عمق حداکثر ۸ کیلومتری سنگ‌های پوسته‌ای تشکیل شده است (۱۹۹۷، **کع غ کلامب**). کانی‌های فرعی شامل کانی کدر و آپاتیت سوزنی است که ۸ تا ۱۰ درصد از مقطع را شامل می‌شود.

کانی‌های کدر به دو صورت اولیه (شکل دار تا نیمه‌شکل دار) و ثانویه (بی‌شکل) و اغلب به صورت ریزدانه در زمینه و یا به صورت دربرداری در داخل سایر کانی‌ها وجود دارد.

جدول ۱- نتایج آنالیز شیمیایی توده عناصر اصلی و فرعی و نورم نمونه‌های سنگی منطقه نصیرآباد

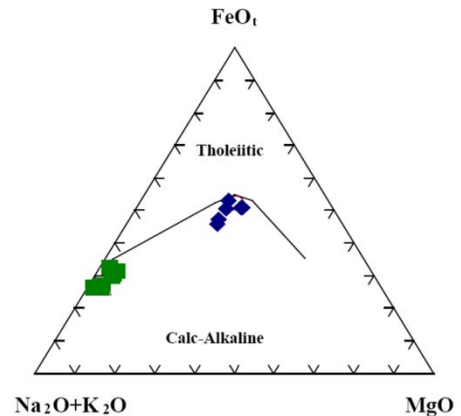
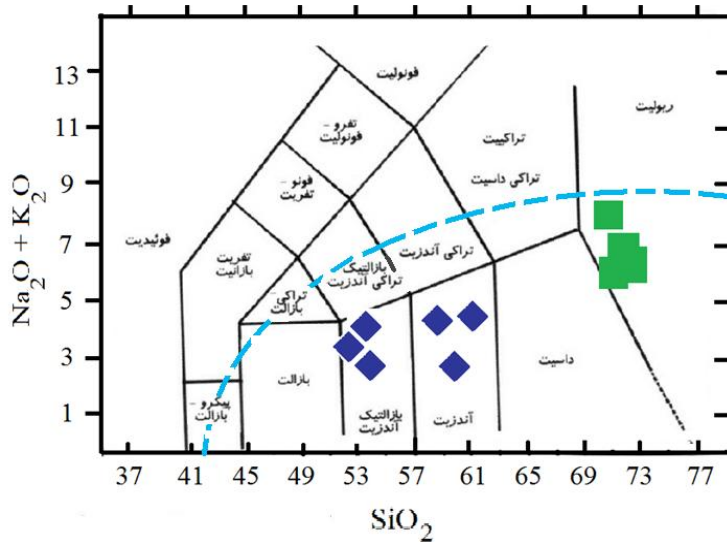
Sample	چ۳	چ۳چ۸	چ۴	چ۵	چ۶	چ۷	چ۸	چ۹	چ۱۰	چ۱۱	چ۱۲	چ۱۳	چ۱۴	
Rock Name	غم‌فلاغ‌کا			غم‌فلاغ‌عد										
(wt%)														
SiO ₂	۵۵۱۷	۵۶۰۳	۵۶۰۶	۶۲	۵۷۱۷	۵۸۵۹	۵۹۵۲	۶۰۰۷	۷۱۰۲	۷۱۰۲	۷۱۰۲	۷۱۰۲	۷۱۰۲	۷۲۰۱
Al ₂ O ₃	۱۸۰۱	۱۷۰۶	۱۷۰۱	۱۸	۱۷۰۲	۱۵۰۹	۱۶۰۱	۱۶۰۴	۱۳۰۸	۱۴۰۳	۱۳۰۶	۱۴۰۲	۱۳۰۲	۱۴۰۳
TiO ₂	۰۰۶	۰۰۶	۰۰۶	۷۳	۰۰۵	۰۰۷	۰۰۵	۰۰۴	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱
FeO ^{total}	۸۶۱	۸۴۸	۸۴۸	۲۵	۷۰۷	۸۰۲	۶۰۶	۶۰۱	۳۰۵	۲۰۵	۳۰۴	۳۰۲	۲۰۴	۳۰۶
FeO	۵۰۱	۵۰۴	۵۰۴	۹۵	۴۰۷	۴۰۱	۴۰۴	۳۰۶	۱۰۵	۱۰۸	۱۰۵	۱۰۵	۱۰۵	۱۰۵
Fe ₂ O ₃	۳۴۴	۳۴۳	۳۴۳	۳	۳۰۲	۳۰۲	۲۰۶	۲۰۴	۱۰۵	۱۰۸	۱۰۵	۱۰۵	۱۰۵	۱۰۵
MnO	۰۰۱۵	۰۰۱۵	۰۰۱۵	۱۷	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱
MgO	۳۶	۳۱۵	۳۱۵	۸۴	۳۰۳	۳۰۶	۲۰۸	۲۰۷	۰۰۲	۰۰۴	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۲	۰۰۴
CaO	۸۰۳	۸۵۹	۸۵۹	۴۲	۷۵۸	۷۵۴	۷۰۱	۷۰۴	۲۰۴	۲۰۲	۱۰۹	۲۰۲	۲۰۲	۲۰۴
Na ₂ O	۳۰۱	۳۰۳	۳۰۳	۲۴	۳۰۶	۲۰۶	۳۰۳	۳۰۴	۴۰۴	۴۰۶	۵۰۳	۴۰۴	۴۰۶	۴۰۴
K ₂ O	۰۰۴	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۵	۰۰۵	۰۰۹	۰۰۵	۰۰۴	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۶	۱۰۲	۱۰۴	۱۰۲
P ₂ O ₅	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۱۲	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱
LOI	۱۰۶	۱۰۴	۱۰۴	۵۲	۲۰۳	۱۰۴	۲۰۴	۲۰۷	۲۰۸	۱۰۴	۱۰۴	۱۰۳	۳۰۷	۱۰۴
Total	۹۹۰۷	۹۹۰۶	۹۹۰۶	۱۵	۹۹۰۷	۹۹۰۵	۹۹۰۹	۹۹۰۷	۹۹۰۱	۹۹۰۵	۹۹۰۶	۹۹۰۶	۹۹۰۲	۹۹۰۳
(ppm)														
Cl	۲۲۹	۲۱۳	۲۱۳	۳۳	۱۸۱	۵۱	۲۱۶	۱۸۰	۴۲	۱۱۸	۴۰	۶۵	۵۸	۹۹
Ba	۲۴	۲	۲	۱۲	۶۰۴	۸	۱۳	۱۳۰	۱۰	۵	۲۰۸	۴	۱۶۰	۱۴
Sr	۳۲۱	۳۷۳	۳۷۳	۸۰	۴۰۷	۲۵۶	۴۳۰	۴۶۴	۲۸۳	۴۴۷	۴۰	۴۲۲	۴۳۸	۴۳۳
Cu	۵۹	۱۸	۱۸	۹۰	۱۱۱	۷۲	۸۱	۳۱	۱۵	۶	۳۳	۲۰	۱۶	۱۸
Zn	۵۸	۶۱	۶۱	۷۳	۴۲	۷۳	۳۹	۳۹	۷۱	۶۲	۶۰	۵۳	۷۱	۶۳
Pb	۱۱	۱۸	۱۸	۱۴	۱۰	۳۲	۲۰	۱۷	۲۵	۱۰	۲۰	۲۵	۳۳	۱۶
Ni	۱۹	۱۶	۱۶	۱۹	۱۵	۲۲	۱۶	۱۴	۱۴	۱۵	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
Cr	۲	۲	۲	۶	۱	۵	۵	۴	۲	۳	۴	۶	۵	۵
V	۱۹۴	۱۹۳	۱۹۳	۲۰۱	۱۶۰	۲۰۳	۱۲۷	۱۱۵	۲۸	۲۵	۳۳	۲۴	۲۵	۳۲
Ce	۱۸	۵۹	۵۹	۳۸	۱۳	۵۷	۲۹	۶۰	۳۲	۷۰	۷۷	۲۹	۵۵	۳۳
La	۱۲	۱۸	۱۸	۱۸	۱۰	۲۶	۱۱	۳۲	۱۴	۲۷	۲۲	۱۵	۲۲	۱۲
Hf	۲۲	۳۰	۳۰	۲۶	۲۰	۲۴	۲۴	۱۸	۲۲	۲۷	۱۹	۲۳	۲۶	۲۱
Ga	۱۶	۱۹	۱۹	۱۵	۲۱	۲۱	۱۶	۱۴	۱۶	۱۳	۱۹	۱۸	۲۰	۱۸
W	۱۸	۲۰	۲۰	۱۰	۱۰	۱۷	۹	۹	۱۳	۴۱	۱۲	۱۱	۳۰	۴۴
Mo	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
Nb	۱۴	۱۳	۱۳	۱۲	۱۶	۱۸	۱۶	۱۱	۱۷	۱۴۱	۱۳	۱۵	۱۷	۱۳
Zr	۷۸	۸۴۱	۸۴۱	۸۲	۱۲۱	۱۱۷	۹۹	۱۳۷	۱۲۷	۱۳۳	۱۴۸	۱۳۷	۱۳۷	۱۳۴
Y	۲۱	۲۹	۲۹	۲۸	۲۸	۳۴	۳۱	۲۹	۳۵	۳۶	۳۷	۳۶	۳۸	۳۸
Rb	۸	۶	۶	۱۰	۱۳	۵	۹	۷	۴	۹	۱۹	۲۳	۸	۱۴
Co	۴۱	۴۵	۴۵	۲۳	۲۶	۴۲	۲۳	۲۲	۱۷	۶۰	۷	۸	۴۷	۷۹
As	۳۲	۳۷	۳۷	۲۲	۴۴	۲۴	۴۶	۱۵	۲۱	۳۲	۱۱	۹	۲۶	۲۶
U	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۲	۱
Th	۴	۴	۴	۷	۶	۳	۳	۴	۴	۵	۲	۵	۷	۳

پتروژنی

سنگ‌های اسیدی (درونی و بیرونی) باید با احتیاط صورت گیرد، زیرا گاهی عواملی مانند ترکیب شیمیایی سنگ منشأ و یا تحولات ماگمایی ممکن است بر آن تاثیر داشته باشد (۱۹۹۳، کف‌فلاغ‌عد). نمودارهای هلال‌فلاغ‌عد و همکاران (۱۹۹۰) جداکننده دو نوع ماگمای گرانیتوئیدی ۱ و ۲ از یکدیگر است. فکلاغ‌عد غغ‌فلاغ‌عد (۲۰۰۴) از این دو نمودار برای تعیین منشأ سنگ‌های ولکانیکی ریولیتی‌گ‌فلاغ‌عد شرق آذربایجان استفاده کرده است. بر اساس این دو نمودار تمامی نمونه‌های اسیدی در محدوده نوع ۱ قرار می‌گیرند (شکل ۲۳).

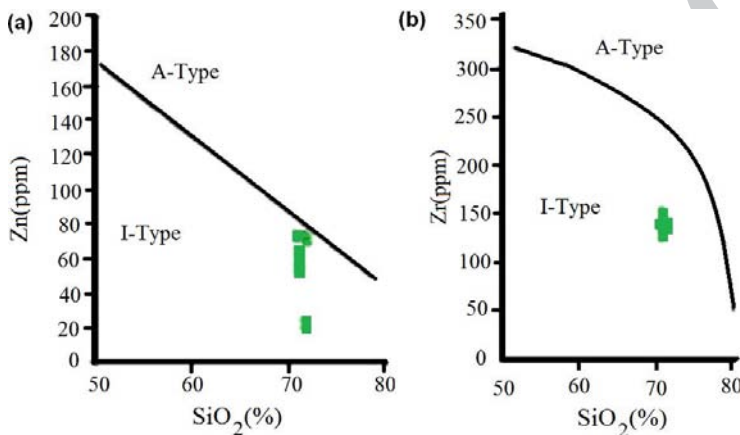
در اینجا لازم است به دو نکته مهم اشاره شود: اول اینکه نمودار سنگ‌های درونی فلسیک برای گدازه‌های فلسیک نیز قابل استفاده است (کف‌فلاغ‌عد غغ‌فلاغ‌عد). (۲۰۰۲) غغ‌فلاغ‌عد-۲۰۰۴. نوع مغ و دو این که تفاوت در شیمی عناصر کمیاب نه تنها ناشی از محیط تکتونیکی، بلکه متأثر از شیمی منشأ نیز می‌تواند باشد (کف‌فلاغ‌عد ۱۹۸۷).

توجه به این نکته نیز ضروری است که استفاده از نمودارهای غغ‌فلاغ‌عد و همکاران (۱۹۸۴) و دیگر نمودارهای ژئوشیمیایی برای تعیین محیط زمین‌ساختی

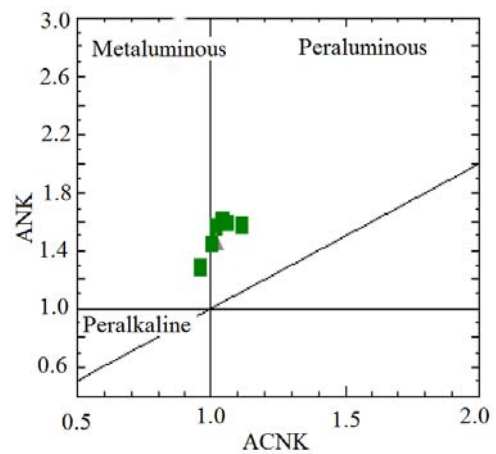

شکل ۲۰- نام‌گذاری ژئوشیمیایی سنگ‌های ساب و لکانیک اسیدی و آندزیتی بر اساس نمودار $Na_2O + K_2O$ در برابر SiO_2 (Wang *et al.*, ۱۹۷۹) خط جداکننده میان سری‌های ماگمایی آلکان و ساب‌آلکان گولاف‌غ (۱۹۷۸) است (ریولیت: مربع؛ آندزیت: لوزی).

شکل ۲۱- نمودار جهت تفکیک سری‌های ساب‌آلکان برای سنگ‌های ساب و لکانیک اسیدی منطقه نصیرآباد (۱۹۷۱) (Wang *et al.*, ۱۹۷۹) (ریولیت: مربع؛ آندزیت: لوزی).

شکل ۲۲- نمودار Zn (ب) نمودار Zn (ا) نمودار Zn - SiO_2 (لاشه برای تعیین منشأ سنگ‌های ساب و لکانیک اسیدی (ریولیت) موجود در منطقه نصیرآباد (Wang *et al.*, ۱۹۹۰) (ریولیت: مربع؛ آندزیت: لوزی).

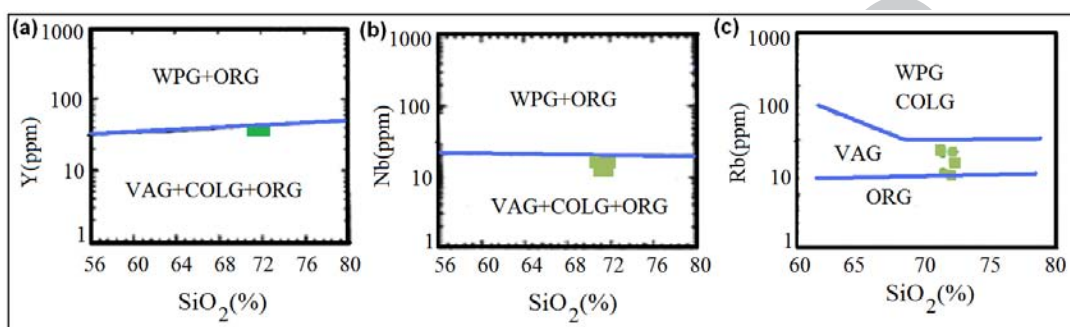
شکل ۲۳- نمودار ANK / $ACNK$ در برابر $ACNK$ / AN برای تعیین درجه اشباع آلومین سنگ‌های ساب و لکانیک اسیدی (ریولیت) منطقه نصیرآباد (۱۹۸۹) (Wang *et al.*, ۱۹۸۹) (ریولیت: مربع؛ آندزیت: لوزی).

خاستگاه تکتونیکی گرانیتهای پروتروزوئیک بوشولد و گدازه‌های فلسیک همراه آنها به کار بردند. غمگه و همکاران (۲۰۰۲) نیز از دیاگرام‌های SiO_2 و همکاران (۱۹۸۴) برای تعیین محیط تشکیل ریولیت‌های منطقه

برای تعیین خاستگاه محیط تکتونیکی از دیاگرام تغییرات عناصر کمیاب ماندن، Ca و Na در برابر SiO_2 استفاده شده است. مالفندر و لایلا (۱۹۸۷)، دیاگرام‌های SiO_2 و همکاران (۱۹۸۴) را برای تعیین

محدوده‌های گرانیتوئید قوس ماگمایی، گرانیتوئید میان اقیانوسی و گرانیتوئید برخوردی قرار می‌گیرند. در نمودار شکل ۲۴-ع نمونه‌های اسیدی، در محدوده گرانیتوئید قوس ماگمایی، گرانیتوئید میان اقیانوسی و گرانیتوئید برخوردی قرار می‌گیرند. در نمودار شکل ۲۴-د نمونه‌ها به‌طور مشخصی، در یکی از محیط‌های ذکر شده؛ یعنی محیط قوس ماگمایی قرار می‌گیرند.

لورنتی (۱۹۸۶) (مجموعه‌های) استفاده کرده‌اند. در این نمودارها محیط‌های تکتونیکی مختلف مانند گرانیتوئیدهای درون صفحه‌ای (تخس)، گرانیتوئید میان اقیانوسی (تد)، گرانیتوئید قوس ماگمایی (تاژ)، گرانیتوئید برخوردی (تچدب)، گرانیتوئید هم‌زمان با کوهزایی (تچدکد) از یکدیگر تفکیک می‌شوند. نمونه‌های اسیدی در نمودار شکل ۲۴-ع در

شکل ۲۴- دیاگرام تغییرات عناصر کمیاب بر اساس $Hf/30$ برای سنگ‌های ساب‌ولکانیک اسیدی (ریولیت) منطقه نصیرآباد (۱۹۸۴ *et al.* علاء ع.خ).

برخوردی است.

با توجه به مطالعه علاء م. لاگت و همکاران (۱۹۹۷) نمونه‌های متعلق به کمان نابالغ در نیمه پایینی محدوده کمان آتشفشانی و سری‌های حدواسط (اقیانوسی - قاره‌ای) در بالای محدوده کمان آتشفشانی قرار می‌گیرند.

همچنین سنگ‌های مربوط به ماگماتیسم کمان نسبت به ماگماتیسم حاصل از برخورد کمان - قاره که نزدیک مرز هم‌زمان با برخورد واقع می‌شوند، در بخش‌های پایینی کمان آتشفشانی قرار می‌گیرند.

تمام نمونه‌های مورد بحث (ساب‌ولکانیک‌های اسیدی) در محدوده کمان آتشفشانی قرار می‌گیرند و گمان می‌رود که در ارتباط با پدیده فرورانش صفحه اقیانوسی نئوتتیس به زیر ورقه قاره‌ای سکوی ایران حاصل شده باشند (شکل ۲۵).

در نمودار $Rb/30$ $Hf/30$ (شکل ۲۵-ع) (۱۹۸۶ *et al.*) گرانیتوئیدها بر اساس عناصر فرعی به چهار گروه تفکیک می‌شوند:

- (۱) توده‌های نفوذی کالک‌آلکان پیش از برخورد که در حاشیه فعال قاره‌ها و در نتیجه فرورانش صفحه اقیانوسی به زیر صفحه قاره‌ای تشکیل می‌شوند؛
- (۲) توده‌های پرآلومین هم‌زمان با برخورد (لوکوگرانیت‌ها) که معادل گرانیت‌های تیپ D (۱۹۷۴ *ب. غم ف. ع. ک. ع. گ. ع. غ. ب.*) بوده، از ذوب بخشی سنگ‌های پوسته‌ای تشکیل می‌شوند؛
- (۳) توده‌های نفوذی کالک‌آلکان مربوط به اواخر برخورد یا پس از برخورد که حدود ۵۰ میلیون سال پس از تزریق توده‌های نفوذی گروه دوم، در پوسته جایگزین شده‌اند؛
- (۴) توده‌های نفوذی نیمه عمیق قلیایی پس از برخورد، که منشأ آن‌ها از سنگ کره گوشته‌ای در مناطق

